

ÇOĞUNLUK TİRANİSİNE KARŞI BİR ÇÖZÜM YOLU: TOCQUEVILLE'İN SİYASAL KURAMI

* Prof. Dr. Bihterin DİNÇKOL

1. Giriş

Alexis de Tocqueville'in siyasal kuramı, yıllar sonra tekrar Amerika'daki demokrasi tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Gerek popüler gerekse bilimsel çalışmalarda geniş çaplı demokratik reform önerilerini desteklemek için, Tocqueville'nin görüşlerine başvurulmaktadır .

1805 yılında Paris'te dünyaya gelen Tocqueville, aristokrat bir Norman ailesinin çocuğudur. 1823-27 yılları arasında hukuk okumuş ve ardından Versailles'da sajyer yargıç olarak görev yapmıştır (1827-1830). 1831 yılında "*ceza hukukunda reform*" konusunu araştırmak üzere Amerika'ya giden Tocqueville'in asıl amacı Amerika'da demokrasinin işleyişini incelemektir. Nitekim, Amerika gezisi sonrasında 1835 yılında, siyaset sosyoloji alanında bir klasik olarak değerlendirilen. "*Amerika 'da Demokrasi*" adlı eserinin I. cildini yayımlayan Tocqueville, bu eserinde; 1830'ların Amerikasının sosyal kurumlarını açıklıkla tanımlamış ve yorumlamıştır. Eserinin yayımlanmasından beş yıl sonra, soyut planda demokrasi fikrini işlediği II. cildi basılmış ancak birincisi kadar etki yaratmamıştır.

1848 Fransız Devrimi ile politik kariyerinde yükselme yaşayan Tocqueville, 1949 yılında beş ay süre ile dışişleri bakanlığı yapmıştır. Louis Napoleon'un "*cop d'état*"sı sürecinde

---

* İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi.

¹ Bu konudaki makaleler için bkz. "*The Tocqueville Files*", in **The American Prospect**, 25 (March-April 1996): 17-28.

tutuklandıktan sonra, "Eski Rejim ve Devrilir" konusunda yazdığı eserin birinci cildini tamamlamış ama, eserin devamını yazamadan Cannes'da 1858 yılında ölmüştür².

Bir Fransız aristokratı olan Tocqueville, arkadaşları ile birlikte dokuz aylığına ceza sistemi üzerine araştırmalar yapmak için gittiği Amerika'da kültürel yapıyı incelemiştir. Arkadaşı Beaumont'un köleliği romanlaştırdığı "Marie, or Slavery in The United States" kitabı, Tocqueville'nin kitabı ile aynı yılda basılmıştır. Ancak Beaumont'un eseri geniş ölçüde unutulmuş olmasına karşın "Amerika 'da Demokrasi", hâlâ üzerinde önemle durulan ve tartışılan bir kaynaktır.

Eserin içeriğinin, Amerika'daki kurumların yanı sıra siyasal davranışların olağanüstü bir perspektifle analizine yönelik olması, eserin özellikle hâlâ Amerika'da önemini sürdürmesine neden olmuştur. Bir filozof olarak Tocqueville, politik ve sosyal dünyaları anlamak için kültürün biçimlendirdiği kurumları incelemiştir. Ancak kendisi bir kültürel determinist değildir. O kültürün önemini, diğer güçlerin kombinasyonunun biçimlendirmesi olarak görmüştür.

Harold Laski, Tocqueville'in eserine ilişkin "Amerika'da Demokrasi kitabı, eski dünyayı aydınlatacak ve yenileştirecek ilkeleri Amerika 'da bulmaya çalışan bir düşünürün eseridir."³ yorumunu yapmıştır. Yazarın kendisi ise önsözde eseri kaleme almaktaki amacını şöyle açıklamıştır;

² Tocqueville'in yaşamına ilişkin kronolojik bilgi için bkz. Alexis de Tocqueville, *European Revolution & Correspondence With Gobineau*, Introduced, edited and translated by John Lucacs, Garden City, New York, 1959, s.2, 3.

³ Harold J. Laski. *Démocratie en Amérique*, Introduction, s.XI'den aktaran: İlhan F. Akın, *Kamu Hukuku, Devlet Doktrinleri, Temel hak ve Özgürlükler*, 3. Bası, İstanbul (?). s. 197.

*"Meseleye, başkalarından farklı bakmaktan ziyade, başkalarından öte bakmaya çalıştım. Onlar ertesi günle meşgulken ben, düşüncelerimi bütün bir geleceğe yönelttim."*⁴

Muhafazakar bir liberal olarak tanımlanan⁵ Tocqueville'in, Amerika'yı "case metod"la ele aldığı söz konusu eseri ve görüşleri ile Türkiye'nin gündemindeki siyasal sorunlara da ışık tutacağı düşüncesi, bu çalışmanın amacını oluşturmuştur.

2. Hiyerarşik Düzendeki, Eşitlikçi Düzene

Yazar söz konusu eserinde, Amerika'daki siyasal kültürü analitik bir metotla incelemenin yanısıra Amerika'nın değişime açık yönünü de ortaya koymuştur. Amerika'da demokrasinin kurulma ve gelişme aşamalarını incelerken, kıta Avrupasının siyasal değişimine de göndermeler yapmıştır. Özellikle Fransa'da aristokrat, ruhban ve monark mücadelesini şöyle açıklamaktadır:

*"Geçen yedi asır boyunca asillerin bazen kralın otoritesini zayıflatmak; bazen de rakiplerinin gücünü baltalamak için aşağı sınıftan olanlara siyasi kudret sağladıkları görüldü. Çoğu zamanda bunun tam aksi olarak bizzat kralın, aristokrasiyi sindirmek için halktan birilerine yönelimde yer verildiği görülmüyordu. Fransa da bu tür eşitlik sağlamada krallar hep aktif ve kararlı olmuşlardır. Güçlü ve muhteris oldukları zamanlarda halkı asiller seviyesine çıkarmak için kendileri ellerinden geleni yapmış; güçsüz ve iddiasız oldukları zamanlarda ise halkın bu tür teşebbüslerine müsaade etmişlerdir. Diğer bir deyişle, bazıları demokrasiye kabiliyetleriyle, bazıları da kusurlarıyla hizmet ettiler."*⁶

Tocqueville, içinde bulunduğu dönemde soyluların azalmasının nedenleri üzerinde dururken, soylu sınıfın giderek azalmasının eşitliğe ve demokrasiye gidiş sürecini nasıl etkilediğini de şu sözlerle ele almaktadır:

⁴ Alexis De Tocqueville, Amerika'da Demokrasi, çev. İhsan Sezai, Fatoş Dilber, Ankara 1994. s. 30.

⁵ Ian Adams and R. W. Dyson. **Fifty Major Political Thinkers**, London 2003, s. 131.

⁶ Tocqueville, s. 19.

*"Yedi yüzyıllık tarihimizin sayfalarını çevirdikçe, fırsat eşitliğini yaratmaya katkısı olmayan büyük bir olayı zor görürüz. Haçlı seferleri ve İngiltere Savaşları asilzadeleri sayıca azalttığı gibi mükeyitleri de parçaladı. Mahalli Birliklerin teşekkülü, feodal monarşinin bağrında demokrasiye yer açtı; ateşli silahların keşfi ise asillerle, halkı savaş meydanında eşit kıldı. Matbaa aynı kaynakları bütün sınıfların beyninin emrine verirken, posta bilgiyi, sarayın kapısından köy evinin kapısına kadar her yere taşıyordu. Öte yandan Protestanlık, bütün insanların benzer olduğunu ve Allaha giden yolu bulmada aynı yeteneğe sahip olduklarını ilan ediyordu. Amerika'nın keşfi ise zenginliğe binlerce yeni kapı açıyor ve yığınla meçhul maceraperesti servete ve güce boğuyordu"*⁷

Bu ifadeleri ile Tocqueville, aristokratik ayrıcalık esasına dayanan toplumların yukarıda belirtilen gelişmelerin etkisi ile artık sürecini tamamladığını açıklamaktadır. Aristokratların ayrıcalıklarının ortadan kalkması ile hiyerarşik toplum düzeni yerini, eşitliğe dayalı düzene yani demokrasiye bırakacaktır⁸. Tocqueville'e göre Avrupa da bu sürecin dışında kalamayacaktır.

3. Demokrasinin Anahtarı: Eşitlik

Tocqueville demokrasinin iki temel unsurundan eşitliği, özgürlükten önde tutmaktadır. Ancak bu tutumu özgürlüğü feda etmek anlamına gelmemektedir. Aslında kendisi ateşli bir özgürlük savunucusu olmakla birlikte, 19. yüzyılda yaşamış pek çok liberal kuramcı gibi özgürlükle demokrasi arasındaki ilgiyi belirtmeyi gerekli görmez, zira özgürlük zaten insan olmanın bir gereğidir⁹. Tocqueville'e göre eşitlik, özgürlüğü doğurur.

"İnsanlar tümüyle özgür olmadan eşit olamazlar, sonuç olarak eşitlik en uç noktasına itildiğinde özgürlükle karışabilir, yine de ikisini birbirinden

⁷ Tocqueville, s.19, 20.

⁸ Mehmet Akad / Bihterin Vural Dinçkol, **Genel Kamu Hukuku**, Genişletilmiş İkinci Basım, Der Yayınları, İstanbul 2002, s. 154.

⁹ Adams- Dyson, 8.131.

*ayırtedebilmek için güçlü nedenlerimiz vardır. (...) Demokrat uluslar arasında bu iki kavramın eşit olmadığını tüm açık yürekliliğimle belirtmek isterim."*¹⁰

"Demokratik toplumların özgürlük için doğal bir seçim yaptıklarına inanmıyorum, kendi başlarına kaldıklarında, onu arayacak, ona değer verecek ve onun yokluğunu üzüntüyle karşılayacaklardır. Eşitlik içinse tutkuları coşkulu, doyumsuz, sürekli ve başarısızdır.

*Özgürlük içinde bile eşitliği ararlar eğer buna sahip olamıyorlarsa, kölelik içindeki eşitliğe boyun eğebilirler. Yoksulluk, uşaklık ve barbarlığa karşı çıkmayabilirler ama aristokrasiye asla dayanamazlar."*¹¹

*"Çağımızda eşitlik olmadan özgürlük var olamaz..."*¹²

Tocqueville'e göre demokrasinin itici gücü "*eşittik prensibi*"dir.¹³ Tocqueville aristokrasiye dayanan hiyerarşik düzenlerin eşitlikçi yani demokratik düzenlere yerlerini bırakacağını açıklarken, "*Eşitlik ilkesinin bu tedrici gelişmesi, ilahi takdirin sonucu idi.*"¹⁴ sözleriyle, eşitlik ilkesini kutsallık zırhına sokmaktadır.

1830'larda Tocqueville Amerika'da, en azından yetişkin, beyaz, erkek yurttaşlar arasında mülkiyet, zenginlik, gelir, eğitim, toplumsal statü, bilgilenme ve benzeri konularda eşitliği gözlemlemiştir¹⁵. Tocqueville, içinde bulunduğu çağda Avrupa'nın da eşitliğe doğru bir gelişme sürecinde olduğunu, Amerika'nın ise koşullarda eşitliği sağladığı sosyal ve siyasal yapısı ile Avrupa'ya örnek teşkil etmesi gerektiğini savunur. Ama örnek alırken Amerika

¹⁰ Tocqueville, s.164.

¹¹ Tocqueville, s. 166, 167.

¹² Tocqueville, s. 167

¹³ Roland Larson, "*Democratic Inevitability and Its Consequences: a Sketch of Alexis de Tocqueville's* Sociology", *The Midwest Quarterly*, Wntr 1993, v. 34, n.2, p.240.

¹⁴ Tocqueville, s.20.

¹⁵ Robert A. Dahi, *Demokrasi ve Eleştirileri*, çev. Levent Köker, Ankara 1993, s.226.

deneyiminden ders çıkarılması gerektiğini de ekler. Eşitliğin benimsendiği toplumlarda özellikle iki tehlikeden söz eder; "*çoğunluk tiranisi*" ve "*bireycilik*"¹¹

Çoğunluk baskısı ya da Tocqueville'in çağdaşı J. S. Mill'in de ifade ettiği gibi "*çoğunluk tiranisi*"ni, Tocqueville şöyle eleştiriyor; "*Her şeyi yapabilme gücünü nasıl kendi eğitim birine vermeyi red ediyorsam, bu gücü bir grup insana da veremem.*"¹⁷

İkinci tehlike olarak belirttiği "*bireycilik*" ise, liberal teorinin temeli olan "*bireycilik*" ilkesinden farklı olarak, bireyin kamusal politikalardan uzaklaşması ve siyasal ilgisini kaybetmesi anlamındadır:

"Birbirine benzeyen ve eşit olan insan kalabalığının ucuz ve bayağı zevklerini tatmin etmek için hiç durmadan çalışmaları dikkatleri çeker. Birbirinden ayrı yaşayan bu kişiler diğerlerinin kaderlerine yabancılaşmışlardır, çocukları ve arkadaşları onlar için tüm insanlığı simgelemektedir, diğer yurttaşlarıyla birlikte yaşar ama onları görmez, onlara dokunur ama onları hissetmez, kendi içinde ve yalnız kendisi için varlığını sürdürür belki hala bir yerlerde bir akrabaları vardır ama o ülkesini yitirmiştir"

(...)

"Bu insan yığınlarının üstünde onların isteklerini yerine getiren ve kaderlerine bekçilik eden bir güç vardır. (...) Böylesi bir hükümet, mutlulukların tek egemeni ve tek aracı olmak koşuluyla, yığınların mutluluğu için çalışmaya hazırdır. Güvenliklerini sağlar, ihtiyaçlarını planlar ve yerine getirir, eğlenmelerini kolaylaştırır, önemli sorunlara çözüm getirir, üretimi yönlendirir ve mirasın bir kuşaktan diğerine geçmesini ve paylaşılmasını sağlar.

Böylelikle özgürlüğün kullanımını günden güne yararsız bir hale getirir.(...)"¹⁸

¹⁶ Adams-Dyson, s.131, 132.

¹⁷ Tocqueville, s.20.

¹⁸ Tocqueville, s.265-266.

Tocqueville'in bu iki tehlikenin önlenmesine ilişkin düşünceleri ise demokrasi uygulamalarına yol gösterici niteliktedir.

4. Tocqueville'in Özgürlük Kuramı

Liberal öğretinin üç prensibi, Tocqueville tarafından demokratik özgürlükleri korumak üzere yorumlanmıştır. Bunlar; ademi merkeziyet, anayasal düzen ve bireysel haklardır. Bu prensipler demokratik özgürlükleri, merkezi iktidarın aşırılıklarından yani devlet despotizminden ve çoğunluk tiranisinden, koruyacaktır, zira Tocqueville'e göre çoğunluk baskısı özgürlükler karşısında tehlike oluşturmaktadır. Tocqueville ayın zamanda liberal düzenlemelerde aşırılığa kaçmanın özgürlüklere tehdit oluşturup oluşturmayacağını da tartışır¹⁹. Tocqueville, çoğunluğun ahlaki iktidarında çokluğun çıkarının azlık çıkarma tercih edilmesini de uygun görür; ona göre asıl sorun çoğunluğun azınlığın temel haklarına ve çıkarlarına "haksız biçimde" zarar vermesinin nasıl önleneceğidir²⁰.

Tocqueville'e göre, modern devletlerde özgürlüklerin temel koruyucusu olan prensip, devlet kudretini sınırlayıcı özelliği ile "*ademi merkeziyet*" prensibi yani merkezin gücünün azalmasıdır. Tocqueville, Amerika Birleşik Devletleri'nde benimsenen federal sistemin avantajlarını değerlendirerek, geniş nüfuslu devletlerdeki yönetsel sorunların bu sistemle çözülebileceğini düşünür. Tocqueville federal yapı içinde egemenliğin kullanılmasının merkezi iktidar ile yerel iktidarlar arasında bölünmesini, devlet despotizmine karşı bir önlem olarak düşünmektedir. Küçük uluslu devletlerde siyasal katılımın yaygın ve çıkar farklılaşmasının daha az olacağı düşüncesinden yola çıkarak, bu tür devletlerde özgürlüklerin gerçekleşmesinin daha kolay olacağını savunur;

¹⁹ Dan Engster, "*Democracy in The Balance: The Role of Statist, Liberal and Republican Institutions in Tocqueville's Theory of Liberty*", *Polity*, Spring 1998, v.30. p.489 (23), http://www.highbeam.com/library/doc0.asp?docid=1G1:20511421&refid=ink_overture_fin (çevirimiçi: 11.10.2002)

²⁰ Dahl, s.212.

*"Küçük eyaletlerde toplumun duyarlılığı ve yenilikçi ruhu, kişinin çıkarlarını değil toplumun çıkarlarını gözetir(...) Orta sınıfın yaşadığı bu toplumlarda hayat şartları genellikle eşit olduğundan hayat basit ve düzenlidir. Büyük eyaletlerle kıyaslandığında burada huzur ve dirlik egemendir(...). Özgürlük küçük toplumların doğal yapısında olduğundan bu hakka çok ender olarak tecavüz edilir(...). Küçük eyaletler politik özgürlüğün beşiği olmuşlardır. Çoğu sınırlarını genişlettikçe bunu yitirmiştir. Bu da özgürlüğün toplumu oluşturan bireylerin yapısından değil eyaletin boyutundan kaynaklandığını gösterir."*²¹

"(...) Nüfus ve güç arttıkça bireylerin istek ve çıkarlarında farklılaşmalar ortaya çıkar ve çoğunluğu bir araya getirmek de güçleşir.

*"Yalnızca küçük uluslar varolsaydı, insanlık kuşkusuz çok daha mutlu ve özgür olacaktı ama büyük ulusların varlığı da önlenemez."*²²

Küçük uluslarda çıkar farklılaşmasının fazla olmadığını düşünerek, Amerikan örneğini esas alarak federal sistemin, merkezîyetçi yapılara nazaran büyük ve küçük ulusların avantajlarını birleştirdiğini savunur;

*"Merkezi yönetimi benimsemiş uluslarda yasakoyucu, bölgeler arası farklı törelere uymayan, ülkenin her yerinde uygulanabilir yasalar çıkarmak zorundadır(...) Yasama organı halkın istek ve törelerine uymadığından, halk yasama organının ileri sürdüğü şartlara boyun eğer. Bu kusur konfederasyonlarda yoktur. Kongre ulusal hükümetin esaslarını saptar, yürütmenin ayrıntıları da bölgesel yasama organlarına bırakılır. Eyaletin refahına egemenliğin bölünmesi ilkesinin pek çok katkıda bulunduğu kuşkusuzdur. (...) Yeni Dünya 'da devletin cumhuriyetçi biçiminin, federal sistemin varlığına ve sürekliliğine bağlı olduğu inancı yaygındır. Güney Amerika cumhuriyetlerinin başarısızlığına sebep olarak cumhuriyetlerinin Birleşik Devletlerdeki gibi olmaması ileri sürülür."*²³

"(...) Her Amerikan yurttaşı kendi eyaletlerine bağlılığıyla ortak Amerikan yurtseverliğini oluşturur. Birleşik Devletleri korumakla kendi eyaletinin de artan refahını korumuş olur.

²¹ Tocqueville, s.71.

²² Tocqueville, s.72.

²³ Tocqueville, s. 73.

Birleşik devletlerin egemenliği kısıtlı olduğundan, uygulama özgürlükler için bir tehlike yaratmaz. ²⁴

Tocqueville, ademi merkeziletle iktidar paylaşımını özellikle büyük uluslar için yararlı görürken, bu yolla çoğunluk tiranisinin de önlenerek özgürlüklerin korunduğunu düşünür;

"Çoğunluğu temsil eden merkezi hükümet bir kararname çıkarttığında onun uygulanmasını kendi denetleyemediği ve yönlendiremediği için bunu görevlilere bırakır. İlçe ve beldeler çoğunluğun baskısını yavaşlatan bir tür dalgakıran görevini üstlenirler. Baskıcı bir yasa çıkarılsa bile özgürlük uygulama işlemleriyle bu baskıdan korunmuş olurdu." ²⁵

Tocqueville, merkezi iktidar despotizmine, dolayısıyla çoğunluk tiranisine karşı, bireyin özgürlüklerinin koruma yolunun ademi merkezilettenden geçtiğini düşünür. Ayrıca bu yolla demokrasinin gereği olan çoğunluk- azınlık dengesi de sağlanacaktır.

Tocqueville'in siyasal düşüncesinde yer alan ikinci ilke ise gene liberal öğretinin "anayasallık" prensibidir. Sınırsız bir iktidara karşıtlık ve siyasal özgürlüğü garanti altına almak üzere demokratik devletin anayasayla sınırlandırılması anlamına gelen "anayasal demokrasi" ²⁶, Tocqueville tarafından "halkı yönetimi" olarak şu şekilde ele alınmıştır;

"Yasaları yaparken dolaylı ve dolaysız olarak halkın tümüne danışmak mümkün değildir, ama bu gerçekleştirilebilirse yasanın daha sağlam olacağı da kesindir.

(...)

Amerika Birleşik Devletlerinde halk anayasaya boyun eğer çünkü yasaları kendi yapmıştır, yasalardan yararlanmaktadır ve gereğinde bunları değiştirebilir. ²⁷

²⁴ Tocqueville, s. 74.

²⁵ Tocqueville, s. 73.

²⁶ Bu konuda bkz. Mustafa Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, Ankara 1999. 3. Bası, passim.

²⁷ Tocqueville, s. 93, 94.

Tocqueville, anayasal sistem içinde yargının da çoğunluk tiranisi ile mücadele işlevi üzerinde durmuş ve Amerikalıların yargıçlarına, hak ve özgürlüklerinin koruyucusu olarak güven duyduklarını da vurgulamıştır.

"Birleşik Devletlerdeki olayları ne denli irdelersek irdeleyelim, orada bulunan hukukçunun en güçlü ve demokratik unsuru en fazla dengeleyici bir kuvvet olduğunu daha çok inanırız.

Yasaların anayasaya uygun olup olmadıklarına karar verme yetkisine sahip olan Amerikalı yargıç sürekli politik olaylara müdahale eder. Kişileri yasa koymaya zorlayamaz ama hiç olmazsa onlara uymaya ve kendi içlerinde tutarlı olmaya zorlar."²⁸

Nitekim günümüzde de bu yönüyle anayasal demokrasi, "*meşruiyetin çoğul hali*" olarak tanımlanmakta ve meşruiyet, bir yandan seçime yani halk iradesine, diğer yandan da hak ve özgürlüklerin koruyucusu olarak "*yargıçlar hukuku*"na bağlanarak "*çoğulcu meşruiyet* doğmaktadır²⁹.

Ünlü Fransız yazarının özgürlüğün garantisi olarak gördüğü üçüncü prensip ise, bireysel haklardır. Tocqueville, özellikle Amerikan Anayasasında yer alan irade, basın, toplanma ve din özgürlüklerinin üzerinde durarak, bu özgürlüklerin bireylere kendi düşüncelerini açıklama fırsatını tanıdığını ifade eder. Ancak bu özgürlüklerin çoğunluk tiranisini önlemede açık bir çözüm yolu olmadığını da, herkesin eşit olarak bu haklara sahip olmasıyla açıklar³⁰.

²⁸ Tocqueville, s. 109.

²⁹ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi (Anayasa Hukukuna Giriş)*. 2. Baskı, Ankara 1997, s.28.

³⁰ Engster, a.g.e.

5. Püralist Toplum

5.1. Basın Özgürlüğü

Günümüz demokrasilerinde siyasal kanaatlerin biçimlenmesinde ve duyurulmasında kitle iletişim araçları önemli yer tutmaktadır. Tocqueville, Amerikan siyasal sisteminde basın özgürlüğünün önemini vurgulayarak, 1830'lu yıllarda günümüzün yükselen değerleri konusunda öngöründe bulunmuştur. Düşünür, basın özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ile bireylerin inançlarının ve düşüncelerinin siyasal yaşamda duyurulduğu belirlemesini yaparak, bu özgürlüklerin dolayısıyla basının önemini ortaya koymuştur, Ancak sınırsız bir basın özgürlüğünden yana da değildir;

"Basın özgürlüğünün etkisi yalnızca politik düşünceleri etkilemekle kalmaz, kişilerin düşüncelerine, töre ve yasaların değişmesine de neden olur. Basının bu kesin ve güçlü özgürlüğünü onaylamadığımı belirtmeliyim. Onu, sağladığı yararlardan çok engellediği kötülükler açısından uygun buluyorum."³¹

Tocqueville, basının zararlı yanlarından da söz etmekte ve günümüzdeki ifadesiyle, basında sınırsız özgürlüğü ve tekelleşmeyi, okuyucu kanaatleri üzerinde yanlış etki yaratması nedeni ile eleştirmektedir;

"Fransa 'da basın merkezîyetçiliği, Amerika'ya oranla iki kez daha fazladır. Tüm gücü tek bir noktada ve tek bir elde odaklanmıştır. Çünkü fazla gazete yoktur. Böylesi bir şekilde yapılanmış bir basının kuşkucu bir ulus üstündeki etkisi hemen sınırsızdır. Basın, yönetimin zaman zaman uzlaştığı ama uzun süreli karşı koyamadığı bir düşmandır."³²

(...)

³¹ Tocqueville, s.80.

³² Tocqueville, s.81.

*Amerika'da böyle merkezîyetçilikler yoktur.(...) Amerikalılar hiçbir zaman düşünceleri ya da olayları bir merkezden yönlendirmemişlerdir.*³³

Basında çoğulculuğu demokrasi açısından yararlı gören Tocqueville, Amerika'da basının kamuoyu oluşturma işlevi ile siyasal katılma oranını arttırdığını ve böylece yöneticileri denetleme işlevi de gördüğünü belirtir. Demokrasilerde tehlikenin yönetilenlerden çok yöneticilerden geldiğini savunan Tocqueville'e göre çoğulcu basın, çoğunluk baskısına önleme yollarından biridir.

5.2. Sosyal Yapı Kurumları

Klasik plüralist teorinin temel yapı taşlarını oluşturan³⁴ baskı-çıkar gruplarının önemini ilk ortaya koyan düşünür, Tocqueville'dir³⁵.

Demokrasi içinde iktidarın tek bir merkezde toplanmasını zararlı bulan Tocqueville'e göre, merkezi iktidarın baskısını azaltacak bir başka yol da, bireylerin gruplar aracılığı ile siyasal kararlara katılması ve kararları denetlemesidir. Amerika'da bu grupların oluşum nedenlerini ve amaçlarını şöyle açıklar;

"Birleşik Devletlerde toplumun güvenliğini korumak, ticareti, endüstriyi, ahlaki, ve dini değerleri geliştirmek için dernekler kurulur.

(...)

*Örgüt bireylerin somut bir düşünceyi yüceltmek ve yaymak için bir araya gelmesiyle oluşur.*³⁶

³³ Tocqueville, s.81.

³⁴ Frank Cuningham, *Theories Of Democracy, A Critical Introduction*, London 2002, s.74 vd.

³⁵ Mehmet Akad, *Çoğulcu Demokraside Siyasal İktidar ve Baskı Grupları*, İstanbul 1979, s.51.

³⁶ Tocqueville, s.84.

Düşünüre göre demokrasilerde bu gruplara (dernekler, birlikler), aristokrasinin olduğu siyasal sistemlerden daha fazla gereksinim vardır;

"Amerikan cumhuriyetlerinde çoğunluğun mutlakiyeti bence çok tehlikelidir ve bunu kısıtlamak için kullanılan tehlikeli önlemler daha elverişlidir. (...) Hiçbir ülkede demokratik yargıya sahip olanlar kadar örgütlere ihtiyaç yoktur. Soyluların yönetimindeki ülkelerde, eğer bireyler bunların yerini alacak yapay ve geçici örgütler kuramazlarsa, iktidar azınlığın ya da tek bir kişinin eline geçer ve halk kitleleri baskıya karşı koyamaz ve bunun altında ezilir."³⁷

"Politik amaçlar için örgütlenme özgürlüğü, insanların uygulamayı çok uzun sürede öğrendikleri bir ayrıcalıktır. Ülkeyi anarşiye sürüklemese bile, bu ihtimalin tehdidi altındadır. Bir yandan da bu tehlikeli özgürlük, başka bir tehlikeyi önler, o da örgütlenmenin serbestçe olduğu ülkelerde gizli örgütlerin olamayacağıdır. Amerika 'da da örgüt vardır oysa gizli örgüt yoktur."³⁸

Devlet kudretini söz konusu gruplarla sınırlamanın gerekliliğini savunan Tocqueville, böylece bireylerin bu gruplar aracılığı ile siyasal kararları etkileyeceklerini ve siyasal yaşamın içinde olacaklarını düşünür. Bu da siyasal ilginin kesilmesini (depolitizasyon) önleyecektir. Çünkü Tocqueville'e göre "eşitlik"³⁷ bireylerin kabuklarına çekilmesi sonucu. "bireycilik" olgusunu ortaya çıkaracaktır. Bireyciliğin sonuçları ise, siyasetle ilginin kesilmesi ve devlet kudretinin artan oranda yayılmasıdır;

"Amerikalılar insanları birbirinden uzak tutan eşitliğe karşı özgür kurumları silah olarak kullanarak mücadele etmişler ve başarılı da olmuşlardır.(...) Kişiyi kendi küçük çıkar dünyasından çıkarıp devlet işleriyle ilgilenmesini sağlamak zordur, çünkü kendi kaderi üzerinde devlet kaderinin ne gibi bir etkisi olduğunu pek açık seçik göremez, Fakat yaşadığı eyalette, bir yol projesi söz konusu olursa, hemen özel işlerindeki büyük çıkarlarla eyalet işindeki küçük çıkar arasındaki bağlantıyı görecek ve özel işlerle genel işler arasındaki bağlantıyı ona anlatmaya gerek kalmaksızın kavrayacaklardır, önemli işlerin denetimindense basit işlerin yönetimini yurttaşlara vererek onları kamu çıkarlarıyla ilgilenmeye

³⁷ Tocqueville, s.85.

³⁸ Tocqueville, s.86.

ve başarabilmek için birbirlerine ihtiyaçları olduğuna inandırarak bu konuda büyük aşamalar elde edilebilir."³⁹

Tocqueville böylece devlet kudretini sınırlamada, ademi merkezîyet düşüncesini özgür sosyal gruplar düşüncesi ile bütünleştirmiştir.

6. Sonuç

1830'lu yıllarda Tocqueville, insanların dikkatini demokrasinin gelişim sürecine ve siyasal-sosyal eşitlik ilkesine çekmeyi başarmıştır. Kaleme aldığı ünlü eseri ile Amerika'daki sosyo-politik yapıyı ve bireyciliğin sonuçlarını irdelemiştir. Çağdaş ideoloji olan "*demokrasi*"nin evrensel planda yaygınlaşmasının kaçınılmazlığı öngörüsünde bulunan Tocqueville'in görüşleri, özellikle Amerika'da yeniden önem kazanmıştır.

Ekonomik determinist olan Marx'ın yaşlı çağdaşı Tocqueville'e göre, siyasal ve sosyal yaşam kültür tarafından şekillenmektedir⁴⁰. Tocqueville ve Marx arasında benzerlik kuran Lipset'e göre; "*Tocqueville'in teorisi de Marx'inkine benzer; çünkü her ikisi de sosyal birimlerin iç dayanışı ve bu birimler arasında çatışma gereği üzerinde durmuşlardır (yalnız Marx'ın birimleri sınıflar, Tocqueville'in birimleri ise yerel topluluklarla, gönüllü kuruluşlardı).*"⁴¹

Eserinde demokrasiyi sadece bir siyasal sistem olarak düşünmeyen; ekonomik ve sosyal eşitliği, siyasal sonuçları ile ele alan Tocqueville, demokrasinin temel amacının fırsatlar konusunda eşitliği sağlamak olduğunu düşünür⁴². Hatta bu nedenle bir yorumcu, eserin

³⁹ Tocqueville, s.170, 171

⁴⁰ Daniel J. Elazar, "*Tocqueville and The Cultural Basis Of American Democracy*". **Political Science & Politics**, June 1999, http://www.findarticles.com/cf_0/m2139/2_32/54895443/print.jhtml

⁴¹ Akad, **Baskı Grupları..**, s.51.

⁴² Anthony Arblaster, **Demokrasi**, çev.Nilüfer Yılmaz, Ankara 1999. s.70; Ayrıca bkz. Allain Touraine, **Demokrasi Nedir?** çev. Olcay Kural, 2. Baskı, İstanbul 2000, s. 170.

adının "*Amerika'da Eşitlik*" (Equality in America) olarak değiştirilmesinin uygun olacağını ileri sürmüştür⁴³. Ona göre demokrasi, toplumun tamamının katıldığı bir yönetimdir ve çatışma ve anlaşma güçleri arasında denge demokratik toplum içinde kurulmalıdır⁴⁴.

Tocqueville'in özgürlüğe karşı "*çoğunluk tiranisi*" endişesi, modern liberalizmin tekrarlarla gelen kalıplarından biridir. Tocqueville, eşitliğin devrimler yoluyla despotluğa varacağından korkar. Bu nedenle ona göre: halk egemenliğine bir takım sınırlar getirilmelidir, bu sınırları belirleyen de adaleti tanımlayan, bireyin çıkarından ziyade toplumsal bağın esas alındığı yurttaşın çıkarı olması gerekir⁴⁵.

Tocqueville devlet kudretini sınırlandırma düşüncesinden hareketle ademi merkezîyet ve özgür kurumları gerekli görmüştür. Kendisinin de ifade ettiği gibi halk yığınlarından korkmaktadır⁴⁶. Bu yönüyle federalist bir anlayış sergiler gibi görünse de asıl amacı. Montesquieu'nun siyasal özgürlüğü savunmak için ortaya koyduğu "*kuvvetler ayrılığı*" kuramında olduğu gibi, sınırsız devlet kudretine karşı bireyi korumaktır.

⁴³ Hugh Brogan, **Tocqueville**, London, Collins Fontana 1973,s..30'dan aktaran: Arblaster, s.117.

⁴⁴ Akad. **Baskı Grupları**,s.51.

⁴⁵ Touraine, s,127.

⁴⁶ Touraine. s.127.